DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_17

УДК 342.922

І. М. Овсянникова,

старший науковий співробітник сектору досліджень бухгалтерського та податкового обліку та звітності лабораторії економічних досліджень

ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, м. Харків, Україна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3351-7781>, e-mail: inessa_ovs@ukr.net

СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Будь-яке суспільство сьогодні є системою, яка складається з певних об'єктів і суб'єктів, що постійно взаємодіють між собою, та яка потребує ефективного соціально-адміністративного механізму, який би вчасно регулював суспільні відносини й норми поведінки учасників цих відносин, підтримував їх організованість, упорядкованість і стабільний розвиток, сприяючи належному нормативному порядку. Не виключенням є й суспільні відносини, що виникають під час здійснення судово-експертної діяльності. У зв'язку з чим нагальною є потреба в аналізі проблемних питань, що виникають під час дослідження ефективності адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності.

Ключові слова: ефективність; адміністративно-правове регулювання; судово-експертна діяльність.

Постановка наукової проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої держави проблема ефективної реалізації принципу верховенства права та захисту прав і свобод громадян набуває все більшої актуальності. Особливо важливе місце у розв'язанні цієї проблеми посідає судово-експертна діяльність, адже від неї багато в чому залежить ефективне функціонування в інтересах людини конституційних засад усієї правозахисної системи влади в Україні.

Розвиток сфери судово-експертної діяльності та її стабільне функціонування безпосередньо пов'язані з рівнем ефективності її адміністративно-правового регулювання, яке в сучасних умовах демократичних перетворень у суспільстві є складним явищем і щоразу наповнюється новим змістом, а отже, є предметом досліджень учених юридичної науки та потребує постійного осмислення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Деякі вчені у своїх працях слушно зазначають, що судово-експертна діяльність є надзвичайно важливою в кожній демократичній державі ¹ та має здійснюватись ефективно, а її адміністративно-правове регулювання повинно відбуватися без порушень

¹ Скорик А. Л., Бірюков М. А. Поняття та сутність криміналістичної експертизи//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: матеріали III Всеукр. наук.-прак. конф. (Київ, 27.02.2020 р.)*. Київ-Маріуполь, 2020. С. 269.

прав і свобод людини¹. На думку А. М. Школика, визначення меж необхідної поведінки її суб'єктів з огляду на задоволення публічного інтересу є основним завданням ефективного адміністративно-правового регулювання управлінської діяльності загалом². У своїй дисертаційній роботі А. В. Присяжнюк також зазначає, що ефективність адміністративно-правового забезпечення значною мірою залежить від адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у визначеній галузі, забезпечення їх виконання і досягнення результатів (мети)³. О. О. Олійник, В. В. Галуцько, О. М. Єщук слушно зауважують, що судово-експертна діяльність не є виключенням із цього правила — у нашій державі вона повинна ефективно та якісно захищати права і свободи людини та громадянина⁴.

Мета статті — визначення на підставі аналізу наукових джерел і норм законодавства України судово-експертної діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Адміністративно-правове регулювання в умовах сучасного активного розвитку громадянського суспільства набуває все більш вагомого значення. Причиною цього є те, що будь-яке із суспільних організованих утворень зі зростанням їх чисельності потребує ефективної адміністративної системи, яка б забезпечила дотримання прав і свобод кожного з учасників такого утворення та реалізацію принципів, стратегії, ідеології організації загалом.

У тлумачному словнику юридичних термінів предметом правового регулювання адміністративного права визначено суспільні відносини управлінського характеру, що склалися у сфері державного управління в процесі практичної реалізації та функціонування виконавчої влади⁵.

Деякі науковці визначають адміністративно-правове регулювання як прямий метод впливу держави, здійснюваний уповноваженими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та саморегульованими інституціями, владні повноваження яких спрямовано на

¹ Див., наприклад: Олійник О. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності//*Митна справа: наук.-аналіт. журн.* 2013. № 4 (88). Львів: ФОП (ПП) Шерман М. Д., 2013. С. 270 ; Русецький А. А. Про організацію судово-експертної діяльності: міжнародний аспект//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр.* 2017. Вип. 17. Харків: Право, 2017. С. 160.

² Див.: Школик А. М. Адміністративно-правове забезпечення управлінської діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право». Київ, 2000. С. 15.

³ Присяжнюк А. В. Адміністративно-правове забезпечення пасажирських перевезень автомобільним транспортом в Україні: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 248 с.

⁴ Олійник О. О., Галуцько В. В., Єщук О. М. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності: моногр. Херсон: Грін Д. С., 2015. С. 10.

⁵ Шемшученко Ю. С. Юридичний словник-довідник. Київ: Феміна, 1996. С. 14.

реалізацію у відповідній сфері відносин, що засновані на обов'язковій чи добровільній основі ¹.

В. Ю. Петрова та А. А. Семенов визначають адміністративно-правове регулювання як виконавчо-розпорядчу діяльність державних організацій, наділених державно-владними повноваженнями, спрямовану на стабілізацію суспільних відносин шляхом прийняття нормативно-правових актів і забезпечення їх виконання ².

Також поняття «адміністративно-правове регулювання» розглянуто в науковій літературі як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави ³.

Так, Р. С. Ярошевська зазначає, що в науковій літературі під адміністративно-правовим регулюванням розуміють цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави ⁴.

На думку В. І. Теремецького, адміністративно-правове регулювання являє собою цілеспрямований вплив правових норм, що прийняті державою і є відповідними адміністративними засобами забезпечення прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави у суспільних відносинах з метою підпорядкування їх юридично визначеному правопорядку, а також охорони й розвитку в інтересах суспільства та держави ⁵.

В. В. Галунько та О. М. Єщук, досліджуючи поняття і зміст адміністративно-правового регулювання, визначають останнє як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави.

¹ Див.: Яковчук М. Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 24 с.

² Петрова В. Ю., Семенов А. А. Понятие административно правового регулирования//*Теория и практика общественного развития*. 2015. № 16. С. 29—31.

³ Загуменник В. І., Мусієнко В. В., Проценко В. В. Адміністративне право України: основні категорії та поняття: навч. посіб./за заг. ред. О. Х. Юлдашева. Київ: Поліграфіст, 2010. 512 с.

⁴ Ярошевська Р. С. Містобудівна діяльність, як об'єкт адміністративно-правового регулювання//*Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 201—203.

⁵ Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування//*Держава та регіони. Серія «Право»*. 2012. № 1 (35). С. 50—54.

О. В. Скоробагатько вважає, що адміністративно-правове регулювання являє собою сукупність адміністративно-правових норм, якими врегульовано суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації політики у відповідній сфері ¹.

Ю. М. Козлов визначає адміністративно-правове регулювання як процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин ².

Отже, предметом адміністративно-правового регулювання (зокрема, й судово-експертної діяльності) є суспільні відносини управлінського характеру.

Як зазначає Я. В. Комісарова, суспільні відносини, що виникають у зв'язку з потребою одних осіб здобувати інформацію, яка їх цікавить з питань, що вимагають застосування знань, яких вони самі (у повному або необхідному обсязі) не мають, і можливістю інших цю інформацію (за результатами досліджень) надати, реалізуються за допомогою узагальненого виду суспільно корисної діяльності — експертної діяльності, яку щодо сфери судочинства позначають терміном «судово-експертна діяльність» ³.

Щодо цього доречно зауважують А. В. Дудич та С. А. Смирнова. На їхню думку, судово-експертна діяльність, з одного боку, виступає сформованим і відносно автономним видом соціально-корисної діяльності, а з другого боку, вона тісно взаємодіє з правоохоронною діяльністю загалом та кримінально-процесуальною діяльністю зокрема ⁴.

Загалом, у науковій літературі наведено різні визначення понять «діяльність», «експертна діяльність», «судово-експертна діяльність», що їх по-різному трактують різні вчені, а отже, виникає проблема відсутності міцного теоретичного підґрунтя щодо цього, а це спричиняє проблеми в діяльності правоохоронних органів, які здійснюють судочинство, щодо видів, форм експертної діяльності, розв'язуваних завдань та інших актуальних питань ⁵.

Такі відомі вчені, як Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкін, Ю. Г. Корухов, О. Р. Россинська розглядають експертну діяльність як об'єкт загальної

¹ Скоробагатько О. В. Адміністративно-правове регулювання наукового забезпечення функціонування системи Міністерства внутрішніх справ України: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 225 с.

² Административное право: учебник/под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. Москва: Юрист, 1999. 320 с.

³ Комиссарова Я. В. Концептуальные основы профессиональной деятельности эксперта в уголовном судопроизводстве: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.09. Москва, 2013. С. 54—55.

⁴ Див.: Дудич А. В. Експерт як учасник кримінального провадження: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. С. 15 ; Смирнова С. А. Судебная экспертиза на рубеже XXI века. Санкт-Петербург: Питер, 2004. С. 18—20.

⁵ Пиріг І. В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ: монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. 312 с.

теорії судової експертизи (експертології). На їхню думку, експертну діяльність необхідно розглядати як певну систему, що містить значну кількість компонентів — таких, як діяльність, об'єкти дослідження, завдання, методи та ін. Відповідно до цього вчені визначають судово-експертну діяльність як систему дій і пов'язаних з ними правовідносин, що їх здійснюють у процесі судочинства уповноважені на те державні органи й особи з призначення, організації та проведення судових експертиз¹.

Схожої думки дотримується і М. Я. Сегай, який під судово-експертною діяльністю розуміє діяльність держави, юридичних і фізичних осіб із забезпечення правосуддя незалежною, об'єктивною та кваліфікованою експертизою, здійснюваною професійними (атестованими) судовими експертами².

У проєкті Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні» від 30.03.2017 р., поданого народним депутатом України І. О. Лапіним за реєстраційним номером 6264, який був першою спробою на законодавчому рівні витлумачити поняття «судово-експертна діяльність», його визначено як «діяльність держави, юридичних і фізичних осіб з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки, техніки, мистецтва та ремесла»³.

Відповідно до таких трактувань, суб'єктами судово-експертної діяльності можуть бути: експерти, експертні установи (та їхні керівники), підрозділи органів державної влади, які здійснюють управління судово-експертним забезпеченням правосуддя, особи (органи), що призначили експертизу, та учасники процесу, статус яких певним чином пов'язаний із призначенням, проведенням і оцінкою судової експертизи⁴. Отже, складається певна система суб'єктів, кожен із суб'єктів якої виконує свої специфічні функції щодо здійснення судово-експертної діяльності та впливає на діяльність решти її суб'єктів. При цьому, як зазначає С. А. Смирнова, взаємодія цих суб'єктів є настільки складною, що неможливо однозначно виокремити провідну сторону судово-експертної діяльності⁵.

¹ Див.: Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криміналістика: учеб. для вузов. Москва: НОРМА (НОРМА-ИНФРА М), 2001. 990 с.

² Сегай М. Я. Судова експертологія: об'єкт, предмет, природа й система науки// *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук.-практ. матеріалів* (до 80-річчя засн. ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса). Харків: Право, 2003. Вип. 3. 592 с.

³ Про судово-експертну діяльність в Україні: проєкт Закону від 30.03.2017 р. № 6264. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469 (дата звернення: 13.06.2020).

⁴ Див.: Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретично-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.09. Харків, 2017. С. 291.

⁵ Смирнова С. А. Указ. соч. С. 27.

Водночас у законопроекті від 30.03.2017 р. № 6264 зазначено, що судово-експертну діяльність здійснюють у процесі судочинства судово-експертні установи й судові експерти, тобто у цьому разі суб'єктами судово-експертної діяльності є виключно судовий експерт і судово-експертна установа.

Отже, з викладеного вище вбачається суб'єктний дисонанс між визначенням поняття «судово-експертна діяльність» та її змістом.

Цей дисонанс згодом врахували у проекті Закону України «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів» від 03.04.2018 р., поданого також народним депутатом України І. О. Лапіним за реєстраційний номером 8223¹. Відповідно до норм згаданого законопроекту, дефініція судово-експертної діяльності залишилася незмінною, водночас її зміст дещо змінився (див. Табл.).

Таблиця

Щодо змісту поняття «судово-експертна діяльність»²

Відповідно до проєкту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні» від 30.03.2017 р. № 6264	Відповідно до проєкту Закону України «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів» від 03.04.2018 р. № 8223
<i>Зміст поняття «судово-експертна діяльність» полягає у:</i>	
виконанні судовими експертами на основі застосування спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла судових експертиз у кримінальних, цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення та у виконавчому провадженні	проведенні судової експертизи
організації проведення судових експертиз	організаційно-управлінському забезпеченні
профілактиці правопорушень засобами судової експертизи	—
проведенні наукових досліджень та узагальнень у галузі судової експертизи (планування, проведення, апробація наукових робіт і впровадження їх результатів в експертну практику)	
науково-методичному й інформаційному забезпеченні	
доборі, професійній підготовці та процедурі надання, підвищення й позбавлення кваліфікації судових експертів	

Щодо чинного базового Закону України від 25.02.1994 р. № 4038-XII «Про судову експертизу», яким станом на сьогодні врегульовано судово-експертну діяльність в Україні, то сама дефініція судово-експертної

¹ Про судову експертизу та самоврядування судових експертів: проект Закону від 03.04.2018 р. № 8223. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63780 (дата звернення: 13.06.2020).

² Складено автором на підставі зазначених джерел.

діяльності у ньому відсутня. Проте, відповідно до преамбули згаданого Закону, він визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності. Закон також закріплює науково-методичне й організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності, її міжнародно-правове забезпечення і, на думку Ю. Б. Форис, його варто було б назвати Законом України «Про судово-експертну діяльність», оскільки у ньому викладено основи навчання, атестації та кваліфікації професійних експертів, методичного забезпечення, фінансування, міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи тощо ¹. Однак, не всі вчені із цим погоджуються. Так, О. П. Снігерьев, А. В. Бубликов, Е. П. Курдес погоджуються з цим лише частково, оскільки, на їхню думку, якість та ефективність судово-експертної діяльності безпосередньо пов'язані з рівнем її теоретичного осмислення, ступенем розроблення методологічних, правових, організаційних засад її здійснення, забезпечення досягненнями науково-технічного прогресу, підвищенням якості відбору, підготовки й перепідготовки експертів, а в наведеному Законі ці положення прописано фрагментарно — вони потребують доопрацювання ².

Підтримуючи думку вчених про необхідність проведення ефективних удосконалень у законодавстві, яким урегульовано судово-експертну діяльність в Україні, слід також зазначити, що сьогодні державне законодавство все більше наближається до міжнародних стандартів, що передбачає удосконалення всіх сфер законодавства України, зокрема й законодавчих норм, якими врегульовано судово-експертну діяльність. Сучасне законодавство України в межах здійснюваної правової реформи спрямоване на підвищення ролі й переоцінювання значення інституту судових експертиз, без яких неможливе ефективне проведення розслідування справи й розкриття злочину ³.

Відповідно до вимог Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, адаптування законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтегрування України у Європейський Союз, що, зі свого боку, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики ⁴.

¹ Форис Ю. Б. О формировании судебного-экспертного права: постановка проблемы//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків: Право, 2003. Вип. 3. С. 48.

² Снігерьев О. П., Бубликов А. В., Курдес Е. П. Місце експерта у системі суб'єктів судово-експертної діяльності//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків: Право, 2019. Вип. 20. С. 141.

³ Жеребо О. І. Сутність й зміст судово-експертної діяльності: вітчизняний досвід//*Теорія та практика судово-експертної діяльності: матеріали VIII Міжвідом. конф. (27.11.2019 р.)*/МВС України, НАВС Навч.-Наук. Інститут № 2. Київ, 2019. С. 150—154. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15297/3/zbirnyk_28112019.pdf (дата звернення: 13.06.2020).

⁴ Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: затв. Законом України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 13.06.2020).

При цьому, відповідно до п. 3 Концепції адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, механізм такої адаптації полягає у тому, щоб діяльність з адаптації законодавства провадилась як складова, інтегральна частина нормотворчої діяльності органів виконавчої влади на основі єдиної системи планування, координування та контролю ¹.

В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ст. 14 розд. III) визначено, що в межах співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки, особливого значення надано утвердженню верховенства права й укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Визначено, що співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності й неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки відбуватиметься на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод ².

Утвердження верховенства права й укріплення інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема неможливо без співробітництва у галузі судової експертизи. Адже сучасне судочинство з метою здобуття доказів за кримінальними провадженнями, цивільними, господарськими й адміністративними справами передбачає дослідження та оцінку найрізноманітніших об'єктів, що несуть на собі сліди правопорушень або які є засобами їх вчинення. Процес здобуття доказової інформації, яка міститься в цих об'єктах, у більшості випадків вимагає застосування спеціальних знань й різних галузях науки, техніки, мистецтва, ремесла; застосування досягнень природних, технічних, гуманітарних наук; опанування суб'єктами судочинства сучасних технологій, що відбувається не на належному рівні. Такі знання прийнято називати спеціальними, а основною процесуальною формою їх застосування є судова експертиза ³.

Н. Клименко та В. Федчишина справедливо зауважують, що від того, наскільки активно судові експертні установи застосовують сучасні досягнення науково-технічного прогресу та спеціальні знання під час роз-

¹ Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: затв. Постановою КМУ від 16.08.1999 р. № 1496. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF> (дата звернення: 13.06.2020).

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнар. документ від 27.06.2014 р. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 13.06.2020).

³ Шумак Г. А., Светличная Т. А. Прогностическая функция судебной экономической науки//*Право и демократия*: сб. науч. тр. Минск: Издат. центр БГУ, 2016. № 27. С. 345—352.

в'язання основних завдань судочинства, напряду залежать забезпечення правопорядку й успіх в усуненні антисуспільних явищ на території країни. Судова експертиза підсилює доказовий базис матеріалів справи, забезпечує визначення об'єктивної істини, відіграючи важливу роль у розроблянні та практичному впровадженні наукових методів і методик дослідження матеріалів під час розслідування злочинів і судового розгляду справ. І взагалі: судова експертиза підсилює доказовий базис матеріалів справи, забезпечує визначення об'єктивної істини, відіграючи важливу роль у розроблянні й практичному впровадженні наукових методів і методик, дослідженні матеріалів під час розслідування злочинів та судового розгляду справ ¹.

За таких умов судово-експертна діяльність може виступати одним з об'єктів адміністративно-правового регулювання, метою якого є утвердження верховенства права й укріплення інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема, на основі принципу поваги до прав людини й наріжних свобод. А вдосконалення законодавства України у сфері адміністративно-правового регулювання судово-експертною діяльністю, зі свого боку, може виступати одним з інструментів підвищення ефективності судочинства в Україні як пріоритетної складової української політики.

Загалом, об'єкт управління — це соціальна система, до якої можуть належати організації різних рівнів і спрямування, з різними видами та формами діяльності ². На підставі системного підходу в класичному розумінні будь-яку соціальну систему можна зобразити як сукупність організацій, які, з одного боку, є її підсистемами, а з другого — самі є соціальними системами. Це повною мірою стосується і системи, що складається із суб'єктів судово-експертної діяльності. Важливою характерною ознакою соціальних систем, яка забезпечує в них самоорганізацію, є наявність структур, що здійснюють функції управління. Саме ця властивість дає змогу відобразити будь-яку соціальну систему, зокрема, організацію, яка є базовою формою існування таких систем, у вигляді двох підсистем — управлінської, що в узагальненому вигляді є суб'єктом управління, та тієї, якою управляють, що в узагальненому вигляді є об'єктом управління. При цьому вплив на об'єкт управління суб'єктом управління здійснено за допомогою управлінських впливів, які є результатом певних управлінських рішень і являють собою форму їх прояву (відображення) через певні механізми реалізації ³.

¹ Клименко Н., Федчишина В. З історії розвитку і становлення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України//*Вісн. (Рубрика «Наукова бібліотека»)*. 2013. № 14. С. 8.

² Бакуменко В. Д. Державно-управлінські рішення: навч. посіб. Київ: ВПЦ АМУ, 2012. С. 84—85.

³ Там само. С. 83—84.

У теорії державного управління під об'єктом управління зазвичай розуміють систему, яка підпорядкована владній волі суб'єкта управління та виконує його рішення, тобто систему, якою управляють, яка перебуває під владним впливом ¹. У контексті дослідження проблем організаційно-правового управління різних сфер суспільного життя вчені-адміністратори уточнюють, що суб'єкт виконує функції керівництва і впливає на об'єкт з метою переведення його у новий стан ², є елементом системи управління, який генерує процес її функціонування ³. Ю. Козлов чітко визначив, що за проблемою адміністративно-правового методу регулювання управлінських суспільних відносин завжди слід бачити справжню природу управлінських зв'язків між суб'єктом і об'єктом управління в цілісній системі ⁴.

Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін вважають, що базовим положенням для управління у соціальній системі є те, що його можна розглядати як процес впливу суб'єкта (керівної системи) на об'єкт (керовану систему) з метою переведення його в новий якісний стан або підтримання у визначеному режимі. Суб'єкт управління у соціальній системі — це той, хто управляє. Об'єкт управління — це те, чим або ким управляють, щодо чого або кого спрямоване цілепокладання і керівний вплив з боку суб'єкта управління. Основною особливістю управління в соціальних системах є те, що керівним і керованим у них є людина, а система управління, що виступає як суб'єкт, може бути і об'єктом, коли йдеться про її вдосконалення та приведення у відповідність з потребами суспільства ⁵.

У своїй взаємодії суб'єкт та об'єкт управління утворюють процес управління, у якому виникають різного роду організаційні зв'язки. Суб'єкт і об'єкт об'єднують мінімум два чинники, що мають методологічне значення: єдність змісту управлінської діяльності, у зв'язку зі здійсненням якої виникають управлінські відносини, та єдність форми, яка в юридичному аспекті є адміністративно-правовою. Найголовніше в тому, що в остаточному підсумку специфіка державного управління через норми адміністративного права неминуче знаходить свій вираз в адміністративних відносинах, що виникають на їх основі.

¹ Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Атіка, 2005. 240 с.

² Glavatskaya, N., Mezentseva, K., Serianova, S. Problems of Reforming Local Self-governance: Structural and Financial Aspects/team leader I. Starodubrovskaya. Moscow: IET, 2005. 421 с.

³ Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 752 с.

⁴ Козлов Ю. М. Административные правоотношения: моногр. Москва: Юрлит, 1976. 184 с.

⁵ Державне управління: підручник: у 2 т./Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

Висновки. На підставі викладеного можна дійти висновку, що судово-експертна діяльність має адміністративно-правовий характер та спрямована на захист прав і свобод людини та громадянина шляхом забезпечення правосуддя незалежною, кваліфікованою й об'єктивною експертизою, що орієнтована на максимальне використання доступної інформації, досягнень науки і техніки. При цьому судово-експертна діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання являє собою специфічну керовану соціальну систему, що містить сукупність суб'єктів, які, з одного боку, є її підсистемами, а з іншого боку, самі є соціальними системами, пов'язаними взаємозв'язками. Яскравим прикладом цього є судово-експертні установи, які, з одного боку, є суб'єктами судово-експертної діяльності, а з іншого боку, являють собою самостійну організаційну систему.

References

- Administrativnoe pravo.* Kozlova, Yu. M., Popova, L. L. (Eds.). (1999). Moscow: Yurist [in Russian].
- Averyanova, T. V., Belkin, R. S., Korukhov Yu. G., Rossinskaya, E. R. (2001). *Kriminalistika: ucheb. dlya vuzov.* Moscow: NORMA-INFRA M [in Russian].
- Bakumenko, V. D. (2012). *Derzhavno-upravliniski rishennia: navch. posib.* Kyiv: VPTs AMU [in Ukrainian].
- Derzhavne upravlinnia.* Kovbasiuk, Yu. V., Vashchenko, K. O., Surmin, Yu. P. et al. (Eds.). (2012). (Vols. 1–2; Vol. 1). Kyiv: Dnipropetrovsk: NADU [in Ukrainian].
- Dudych, A. V. (2016). *Ekspert yak uchashnyk kryminalnoho provadzhennia.* Candidates thesis: 12.00.09. Odesa [in Ukrainian].
- Foris Yu. B. (2003). O formirovanii sudebno-ekspertnogo prava: postanovka problemy. *Teoriya ta praktika sudovoї ekspertizi i kriminalistiki*, issue 3 [in Russian].
- Glavatskaya, N., Mezentsseva, K., Serianova, S. (2005). *Problems of Reforming Local Selfgovernance: Structural and Financial Aspects.* Moscow: IET [in English].
- Klymenko, N., Fedchyshyna, V. (2013). *Z istorii rozvytku i stanovlennia Kyivskoho naukovo-doslidnogo instytutu sudovykh ekspertyz Ministerstva yustytisii Ukrainy.* Vi-che. (Rubryka «Naukova biblioteka») [in Ukrainian].
- Kolpakov, V. K. (2001). *Administrativne pravo Ukrainy: pidruchnyk.* Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Komissarova, Ya. V. (2013). *Kontseptualnye osnovy professionalnoy deyatel'nosti eksperta v ugovolnom sudoproizvodstve.* (Diss. doctora yurid. nauk: 12.00.09), Moscow [in Russian].
- Kontseptsiia adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu:* zatv. postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 serp. 1999 r. N 1496 (1999). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF> [in Ukrainian].
- Kozlov, Yu. M. (1976). *Administrativnye pravootnosheniya.* Moscow: Yurid. lit. [in Russian].
- Malynovskyi, V. Ya. (2005). *Slovnyk terminiv i poniat z derzhavnogo upravlinnia.* Kyiv: Atika [in Ukrainian].
- Oliinyk, O. O. (2013). Zarubizhnyi dosvid administrativno-pravovoho rehuliuвання sudovo-ekspertnoi diialnosti. *Mytna sprava*, 4(88) [in Ukrainian].
- Oliinyk, O. O., Halunko, V. V., Yeshchuk, O. M. (2015). *Administrativno-pravove rehuliuвання sudovo-ekspertnoi diialnosti.* Kherson: Hrin D. S. [in Ukrainian].

- Petrova, V. Yu., Semenov, A. A. (2015). Ponyatie administrativno pravovogo regulirovaniya. *Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya*, 16 [in Russian].
- Proekt Zakonu pro sudovo-ekspertnu diialnist v Ukraini* vid 30.03.2017 r. № 6264 (2017). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469 [in Ukrainian].
- Proekt Zakonu pro sudovu ekspertyzu ta samovriaduvannia sudovykh ekspertiv* vid 03.04.2018 r. № 8223 (2018). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63780 [in Ukrainian].
- Prysiashniuk, A.V. (2016). *Administrativno-pravove zabezpechennia pasazhyrskykh perevezen avtomobilnym transportom v Ukraini*. Candidates thesis: 12.00.07. Odesa [in Ukrainian].
- Pyrih, I.V. (2011). *Teoretychni osnovy ekspertnoi diialnosti orhaniv vnutrishnikh sprav*. Dnipropetrovsk: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav ; Lira LTD [in Ukrainian].
- Rusetskyi, A. A. (2017). Pro orhanizatsiiu sudovo-ekspertnoi diialnosti: mizhnarodnyi aspekt. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, issue 17 [in Ukrainian].
- Sehai, M.Ya. (2003). Sudova ekspertolohiia: ob'ekt, predmet, pryroda y systema nauky. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, issue 3 [in Russian].
- Shemshuchenko, Yu.S. (1996). *Yurydychnyi slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Femina [in Ukrainian].
- Shkolyk, A. M. (2000). *Administrativno-pravove zabezpechennia upravlinskoï diialnosti v Ukraini*. (Extended abstract of candidate's thesis: 12.00.07). Kyiv [in Ukrainian].
- Shumak, G.A., Svetlichnaya, T.A. (2016). Prognosticheskaya funktsiya sudebnoy ekonomicheskoy nauki. *Pravo i demokratiya*, 27 [in Russian].
- Simakova-Yefremian, E.B. (2017). *Teoretyko-pravovi ta metodolohichni zasady kompleksnykh sudovo-ekspertnykh doslidzhen*. (Dyser. doktora urydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00. 09), Kharkiv [in Ukrainian].
- Skorobahatko, O.V. *Administrativno-pravove rehuliuвання naukovoho zabezpechennia funkcionuvannia systemy Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy*. Candidates thesis: 12.00.07. Kyiv [in Ukrainian].
- Skoryk, A.L., Biriukov, M. A. (2020). Poniattia ta sutnist kryminalistychnoi ekspertyzy. *Teoriia i praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky: materialy III-oi Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii*, Kyiv, 27 liutoho 2020 r. Kyiv-Mariupol, 27 February [in Ukrainian].
- Smirnova, A. (2004). *Sudebnaya ekspertiza na rubezhe XXI veka: Sostoyanie, razvitie, problemy*. Sankt-Petersburg: Piter [in Russian].
- Sniherov, O.P., Bublikov, A.V., Kurdes, E.P. (2019). Mistse eksperta v systemi subiektiv sudovo-ekspertnoi diialnosti. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, issue 20 [in Ukrainian].
- Teremetskyi, V.I. (2012). Poniattia administrativno-pravovoho rehuliuвання u sferi opodatkuvannia. *Derzhava ta rehiony*. Seriya «Pravo», I (35) [in Ukrainian].
- Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: mizhnarod. dokument* vid 27.06.2014 № 984_011 (2014). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
- Yakovchuk, M.Yu. (2009). *Administrativno-pravove rehuliuвання strakhovoi diialnosti v Ukraini* (Extended abstract of candidates thesis: 12.00.07). Irpin [in Ukrainian].

- Yaroshevskaya, R. S. (2015). Mistobudivna diialnist, yak ob'iekt administratyvno-pravovoho rehuliuвання. *Porivnialno-analitychne pravo*, 2 [in Ukrainian].
- Zahalnodержavna prohrama adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu: zatv. Zakonom Ukrainy «Pro Zahalnodержavnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu» vid 18 ber. 2004 r. № 1629-IV (2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> [in Ukrainian].
- Zahumennyk, V. I., Musiienko, V. V., Protsenko, V. V. (2010). *Administratyvne pravo Ukrainy: osnovni katehoriї ta poniattia: navch. posib.* O. Kh. Yuldasheva (Ed.). Kyiv: Polihrafist [in Ukrainian].
- Zherebko, O. I. (2019). Sutnist y zmist sudovo-ekspertnoi diialnosti: vitchyzniani dosvid. *Teoriia ta praktyka sudovoekspertnoi diialnosti: materialy VIII mizhvidomchoi konf.*, 27 lystop. 2019 r. Kyiv, 19, November. URL: http://clar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15297/3/zbirnyk_28112019.pdf [in Ukrainian].

И. М. Овсянникова

СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ОБЪЕКТ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Любое общество сегодня является системой, состоящей из определённых объектов и субъектов, которые постоянно взаимодействуют между собой, и требующей эффективного социально-административного механизма, который бы вовремя регулировал на общественные отношения и нормы поведения участников этих отношений, поддерживал их организованность, упорядоченность и стабильное развитие, способствуя надлежащему нормативному порядку.

Наблюдая за политическими шагами украинской власти по пути европейских стандартов, можно говорить об актуализации внедрения демократических ценностей и построении эффективной системы государственной власти, где содержанием и направленностью деятельности государства определены права и свободы человека.

В связи с вышеизложенным насущной является потребность в анализе проблемных вопросов, возникающих при исследовании эффективности административно-правового регулирования судебно-экспертной деятельности.

В статье на основании анализа научных источников и норм законодательства Украины судебно-экспертная деятельность рассмотрена как один из объектов административно-правового регулирования, целью которого является утверждение верховенства права и укрепление институтов всех уровней в сфере управления в целом, а также правоохранительных и судебных органов в частности на основе принципа уважения прав человека и основных свобод. Следует также отметить, что в реализации принципа верховенства права и защите прав и свобод граждан судебно-экспертная деятельность занимает особое место, ведь от неё во многом зависит эффективное функционирование в интересах человека конституционных основ всей правозащитной системы власти в Украине. Таким образом,

современное законодательство Украины (в рамках осуществляемой правовой реформы) должно быть направлено на повышение роли и переоценку значения института судебных экспертиз, без которых не может быть эффективно проведено расследование дела и раскрыто преступление.

Ключевые слова: эффективность; административно-правовое регулирование; судебно-экспертная деятельность.

I. Ovsiannykova

FORENSIC ACTIVITY AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

Any society today is a system consisting of certain objects and entities that constantly interact with each other, it requires introducing an effective social and administrative mechanism that would timely regulate the social relations and norms of participants' behavior of such relationships, maintain their organization, orderliness and stable development, contributing to proper regulatory order.

Observing the political steps of the Ukrainian government along the path of European standards, we can argue about the actualization of democratic values implementation and the establishment of an effective state power system, where the content and focus of the state determine human rights and freedoms.

Considering the above, the analysis of problematic issues arising during the study of the administrative regulation effectiveness of forensic activities is an urgent need today.

Based on the analysis of scientific sources and Ukrainian legislation, forensic activity in the article is considered as one of the administrative and legal regulation objects, the purpose of which is to establish the rule of law and strengthen institutions at all levels in the field of management in general and in law enforcement and judicial authorities in particular on the basis of the principle of human rights and fundamental freedoms respect. It should also be borne in mind that forensic science occupies a special place in implementation of the principle of rule of law and citizens' rights and freedoms protection, since the effective functioning of the constitutional foundations of the entire human rights system of power in Ukraine largely depends on it. Thus, the current legislation of Ukraine, as part of the ongoing legal reform, should be aimed at enhancing the role and reassessing the importance of forensic examinations institution, without which investigation of the case cannot be effectively carried out and the crime solved.

Keywords: efficiency; administrative and legal regulation; forensic activities.

Надійшла до редколегії 01.07.2020

Овсянникова І. М. Судово-експертна діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр./редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2020. Вип. 21. С. 267—280. DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_17.*